

CD RELIGIEUS

Luther ter ere
Georg Philipp Telemann

Op 31 oktober zal het vijfhonderd jaar geleden zijn dat de Wittenbergse augustijn Maarten Luther (1483-1546) reageerde op het verkopen van aflaten door de dominicaan Johannes Tetzel. Ter voorbereiding van het vijfde eeuwfeest van Luthers Reformatie zong het Kammerchor der Erlöserkirche Bad Homburg een reeks feestelijke cantates van Georg Philipp Telemann (1681-1767) in. De partituren overspannen zowat een halve eeuw, maar vallen stuk voor stuk te situeren in de oktoberse zondagen aan het einde van het liturgische jaar. De cantate *Wertes Zion, sei getrost* schreef de componist wellicht al omstreeks 1715, toen hij in Frankfurt am Main werkte. Wellicht had Telemann daarbij de herdenkingen van 1717 op het oog, want het feestelijke komt duidelijk tot uiting in de passages met trompet en pauken.

Uiteraard mag in dat geheel het Lutherlied *Ein feste Burg ist unser Gott* niet ontbreken, want de hele cantate is gebouwd op de gedachte van een aan alle zijden belegerde gereformeerde Kerk. In *Jesu, wirst Du bald erscheinen* gaat het veeleer over de individue-

le mens die wordt opgeroepen in het aangezicht van de dood trouw te blijven in het geloof.

Als voorlaatste cantate weerklinkt opnieuw *Ein feste Burg ist unser Gott*, waarin eens te meer de futiliteit van het menselijk streven wordt onderstreept, maar ook de zekerheid dat enkel in Jezus behoud is te vinden. De allerlaatste cantate beëindigt deze feest-cd in grootse stijl met gepast trompetgeschal.

Telemann begon de jongste decennia aan een opmerkelijke renaissance. Tot de jaren 1950 werd hij beschouwd als een haast doordeeweekse barokcomponist die al te makkelijk schreef en niet de diepte haalde van Bachs religieuze muziek. Die opvatting is echter volstrekt voorbijgestreefd en deze cd is daarvan wel een sprekend bewijs. Telemann brengt misschien zelfs nog meer dan zijn eerbiedwaardige collega's en tijdgenoten een onmiskenbare mix van noordelijke beachtzaamheid in combinatie met Italiaans temperament en Franse elegantie. Een ideale cd om het Reformatiejubileum mee in te zetten. (JC)

Georg Philipp Telemann, *Festliche Kantaten zur Reformation*, door Kammerchor Bad Homburg & Johann Rosenmüller Ensemble onder leiding van Susanne Rohn, Christophorus Records, CHR77405, 23 euro.

CD OPERA

Joods verleden
Franz Liszt

Enkele jaren geleden oogstte de Opera van Vlaanderen veel applaus haar uitvoeringen van *La Juive* van de Frans-Joodse componist Fromental Halévy (1799-1862). De opera uit 1835 vertelt het verhaal van Rachel, geboren in een christelijke familie, die als baby uit een brand wordt gered door de Jood Eléazar. Hij voedt haar op als Joodse en verzwijgt haar afkomst. Wanneer het meisje verliefd wordt, komt ze terecht in een nefaste vicieuze cirkel.

Het stuk werd in de eerste helft van de negentiende eeuw bejubeld en werd alleen al in Parijs vijfhonderd keer opgevoerd. *La Juive* verdween echter van het re-

pertoire als gevolg van het opkomende antisemitisme en begon pas vrij recentelijk aan een re-monte.

Dat is helemaal terecht, want *La Juive* heeft een sleutelpositie in de operageschiedenis. Niemand minder dan pianist en componist Franz Liszt was gefascineerd door Halévy's werk en hij maakte een achttien minuten durende pianobewerking van de strafte muzikale stukken uit de opera. In een tijd toen er nog geen geluidsopnamen bestonden, was dat een vorm van popularisering. Liszt maakte er een meesterwerk van en de Chinese pianist Chiyan Wong selecteerde het als centraal stuk van een album met operabewerkingen van Liszt. (EDS)

Liszt Transfigured. Operatic Fantasies for Piano, door Chiyan Wong (piano), Linn, CKD 561, 23 euro.

BOEK GESCHIEDENIS

Mislukt project
Kees Boterbloem

Lezers ouder dan vijftig weten wellicht nog wie Joeri Andropov (1914-1984) was. Na het overlijden van Leonid Brezjnev in 1982 werd Andropov secretaris-generaal van de Communistische Partij. Een jaar later werd hij officieel staatshoofd van de Sovjet-Unie met zijn benoeming tot voorzitter van het presidium

van de Opperste Sovjet. Daarmee was hij toen, samen met de president van de Verenigde Staten, de machtigste man van de wereld.

Slechts vijftien maanden duurde Andropovs bewind. Zijn kwakkelende gezondheid werd goed verborgen gehouden, maar op 9 februari 1984 overleed hij in Moskou. Hij werd opgevolgd door zijn rivaal Konstantin Tsjernenko, die ook al niet lang regeerde en plaats maakte voor de legendarische Michail Gorbatsjov, wiens hervormingsplannen leidden tot het uiteenvallen van het Sovjetrijk en de ondergang van het communisme.

Ruslandkenner Kees Boterbloem wijst in het laatste hoofdstuk van zijn pas verschenen *Revoljoetsija!* op het feit dat Andropov vanaf 1967 de gevreesde geheime dienst KGB leidde en wil daarmee aantonen dat het communisme slechts bestond als dictatuur. Hij gaat in op het ontstaan van de Russische Revolutie, maar ook op de gevolgen.

Een van de centrale thema's die daarbij worden aangesneden, is de overweging dat de Sovjet-Unie op cruciale momenten een ander historisch pad had kunnen inslaan. Volgens Boterbloem was het echter al in 1917 duidelijk dat het Russische communistische project afstevende op een mislukking en dat slechts dictatuur en geweld het regime in stand hielden. De dag dat die ten einde waren, stortte het hele kaartenhuis in. (EDS)

Kees Boterbloem, *Revoljoetsija! De betekenis van de Russische Revolutie in historisch perspectief*, Davidsfonds, Antwerpen, 2017, 320 blz., 29,95 euro, ISBN 978 90 5908 845 0.

BOEK GODSDIENSTEN

Oude Kelten
Miranda Aldhouse-Green

In de geschiedenis van het Christendom bekleedt het Keltische christendom een bijzonder plaats. In de vroege middeleeuwen ontwikkelde zich op de

Britse eilanden, vooral dan in Ierland, Wales en in het noorden van Groot-Britannië, een eigen soort van christendom, dat sterk op Rome was gericht en tegelijk de voortzetting was van aloude Keltische religieuze tradities. Monniken uit die streken werden missionarissen die uitzwermden naar West-Europa.

Uit vroege middeleeuwse bronnen kunnen we de mythen en religieuze verhalen van de oude Kelten in Ierland en Wales reconstrueren. Miranda Aldhouse-Green is een Welshe archeologe die doceerde in de Welshe hoofdstad Cardiff en de lezer op meeslepende wijze introduceert in de Keltische mythologie. Literaire bronnen combineert ze met archeologische kennis. Zo stelt ze vast dat er een wisselwerking bestond tussen het veelgo-

dendom en het christendom. Zo sloot het concept van de Drie-eenheid aan bij de verering door de Kelten van het getal drie.

Lees dit boek ook als een ontdekking van de oude Welshe cultuur. Wales is vandaag tenslotte het land waar een Keltische taal nog door velen wordt gesproken en de eigen identiteit wordt herontdekt. (EDS)

Miranda Aldhouse-Green, *De Keltische mythen. Goden en legenden van het oude Ierland en Wales*, Athenaeum, Amsterdam, 2016, 218 blz., 22,50 euro, ISBN 978 90 2530 147 7.

BOEK KERK

Verborgene geheim
Thomas Quartier

Toen Thomas Quartier, geboren in 1972, zeven was, bezocht hij met zijn ouders de abdij van Maria Laach in de Eifel. Ze werden er rondgeleid door een monnik en de kleine Thomas raakte gefascineerd door de afbeelding van het oog van Jezus in de apsis van de abdijkerk. Toen ze vertrokken, vroeg de monnik hoe de alerte jongen heette en zei vervolgens: „Een Thomas hebben we hier nog niet.”

Vandaag is Thomas Quartier monnik van de benedictijnenabdij Sint-Willibrord in Doetinchem, in de Nederlandse pro-

vincie Gelderland, maar hij is ook wetenschapper en docent in Nijmegen en Leuven. Pas in 2010 werd hij oblaat in de abdij en deed vervolgens verdere stappen in het monnikenleven, wat eigenlijk zijn studieonderwerp is.

De in Duitsland geboren theoloog/monnik is geen kamergeleerde en probeert zijn kennis en kunde als ritueloog, liturg en religiewetenschapper in dienst te stellen van het religieuze en spirituele handelen van mensen en het onderzoek daarover.

Zingevend handelen vat hij samen onder de term 'liturgische spiritualiteit'. Dat was ook de titel van een boek dat hij in 2013 publiceerde en dat nu in een vernieuwde uitgave verschijnt. Die spiritualiteit wordt voor Quartier bij uitstek gevoed door de monastieke traditie.

Centraal in het eerste deel staat de vraag wat liturgische spiritualiteit te maken heeft met het leven en hoe ze het persoonlijke leven en de liturgie kan verrijken. Het tweede deel bestudeert expressievormen, zoals beeld, gezang en symboliek, die uitdrukking geven aan liturgische spiritualiteit. In het derde deel komt de betekenis van liturgische spiritualiteit voor de om-

gang met sterfelijkheid, sterven en doden aan de orde. Dat laatste is een belangrijk aspect in het benedictijnse leven.

Thomas Quartier is ervan overtuigd dat kloosters Kerk en samenleving een dienst bewijzen. Parochies bijvoorbeeld hebben een liturgische taak die verfijnd wordt door wat er gebeurt op de 'werkplek' van de monniken, zij die hun leven geheel afstemmen op de liturgie en het gebed.

Dit is een leerzaam boek voor mensen met belangstelling voor liturgie. Het biedt de lezer ook een verrassende kijk op de erfenis van de heilige Benedictus, de stichter van abdijleven.

Thomas Quartier, *Liturgische spiritualiteit. Benedictijnse impulsen voor klooster, kerk en wereld*, Averbode, Averbode, 2017, 223 blz., 14,95 euro, ISBN 978 90 3171 220 5.